

Jelka Radauš Ribarić i Etnografski muzej u Zagrebu

Jelka Radauš Ribarić, istaknuta etnologinja i dugogodišnja djelatnica Etnografskog muzeja u Zagrebu, preminula je 9. ožujka 2015. godine, tek dan nakon svog 93. rođendana. Ovim tekstom želim podsjetiti ili upoznati naše čitatelje s nekim detaljima iz njezina života i rada.

Jelka Radauš Ribarić rođena je 8. ožujka 1922. godine u Mariboru (Slovenija). Otac Josip, rodom iz Istre, bio je jezikoslovac, slavist i sakupljač narodnih pjesama, a majka Zora defektologinja. Osnovnu školu pohađala je u Mariboru i Kastvu, srednjoškolsko obrazovanje započela je u Građanskoj školi u Kastvu, nastavila u Ženskoj realnoj gimnaziji na Sušaku, a maturirala je 1940. godine u II. realnoj gimnaziji u Zagrebu. Nakon toga upisuje na Filozofskom fakultetu etnološku grupu predmeta: A. etnologiju, B. južnoslavensku književnost, C. hrvatski jezik i D. arheologiju. Diplomirala je 1944. godine. Prvo zaposlenje nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu početkom 1945. godine, kao knjižničarska vježbenica. No, već nakon nekoliko mjeseci, točnije 1. kolovoza 1945., prelazi u Etnografski muzej gdje prvotno radi na mjestu kustosice, zatim više kustosice, da bi na koncu obnašala dužnost ravnateljice muzeja do umirovljenja 31. prosinca 1975. godine.

Veliki dio vremena provodi u radu na terenu. Sustavno istražuje hrvatsku tradicijsku kulturu i likovnu umjetnost. Osim Istre, područja istraživačkog rada Jelke Radauš Ribarić, bili su i ostali prostori dinarske, panonske i jadranske etnografske zone, kao i etnografija Hrvata u inozemstvu (u Gradišću u Austriji i okolici Mohača u Mađarskoj). Tumačenju etnoloških pojava pristupa interdisciplinarno, tragajući za njihovim korijenima ili usporedbama u različitim kulturnopovijesnim i umjetničkim razdobljima. Iako su joj u središtu zanimanja tradicijsko odijevanje i tekstilne izrađevine, u pisanim radovima raspravlja o različitim etnološkim temama važnim za vrednovanje hrvatske kulturne baštine.

Istodobno aktivno surađuje u različitim kulturnim organizacijama i društvima. Spomenimo samo članstvo u Stručnom odboru Međunarodne smotre folkloru u Zagrebu (od 1966. godine), kao i zasluge kod osnivanja i trajanja Vinkovačkih jeseni, također od 1966. godine. U svojem životu i radu u struci nalazi veliku pomoć i

suradnju u suprugu, pokojnom kiparu Vanji Radaušu. Nakon umirovljenja postaje znanstvenom savjetnicom Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, članicom Hrvatskog mariološkog društva i Društva hrvatskih intelektualki, u okviru kojeg je od 1993. godine nositeljica programa “Tradicijske tekstilne vještine”, namijenjenog lakšoj integraciji prognanica – povratnica s područja Banovine, Slavonije i Baranje.

Treba svakako spomenuti i publicistički rad Jelke Radauš Ribarić vezan uz raznoliku problematiku. Kroz sedamdesetak naslova objavljenih radova vidi se veliki raspon stručnih i znanstvenih tema njezinih etnografskih i povijesnih istraživanja. Izdvaja se među njima obrada zanimljive teme – odjeća kipova Majke Božje s Djetetom u hrvatskoj sakralnoj umjetnosti. Iz podužeg popisa izdvojiti ću samo naslove objavljenih knjiga: *Vežak vezla* (1973.), *Narodne nošnje Hrvatske* (1975.) i *Ženska narodna nošnja u Istri* (1977.). Nažalost novo, dopunjeno izdanje pod naslovom *Narodne nošnje Hrvatske*, ostalo je neobjavljeno u rukopisu.

Za svoj rad dobitnica je niza zahvalnica, počasnog članstva, nagrada i priznanja, među kojima *Odlikovanja Čakavskog sabora* (1973.) i *Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića* (1996.). Od 1993. godine dopisni je član *Papinske međunarodne marijanske akademije*. Također je bila i dugogodišnja članica *Hrvatskog etnološkog društva* i *Hrvatskog muzejskog društva*. Godine 2006. Jelka Radauš Ribarić dobila je nagradu za životno djelo “Milovan Gavazzi” Hrvatskoga etnološkog društva.

Jelka Radauš Ribarić¹ zapošljava se u Etnografskom muzeju u Zagrebu 1945. godine kao kustos pripravnik. Odmah je uključena u sve muzejske poslove, čiju je aktivnost nakon mirovanja tijekom Drugoga svjetskog rata trebalo ponovno pokrenuti. Vrlo rano odlazi na prvi terenski rad na područje Istre. Prvo dragocjeno iskustvo, i njezino istarsko podrijetlo, vezat će je trajnije za Istru. Kao rezultat toga rada, uz otkup muzejske građe, nastat će niz stručnih članaka i doktorska disertacija *Ženska narodna nošnja u Istri*, koju je obranila 1965. godine. Taj rukopis, dopunjen novijim istraživanjima i spoznajama objavljen je tek 1997. godine i može se smatrati izuzetno vrijednim prilogom hrvatskoj etnološkoj znanstvenoj literaturi. No, osim Istre, područja terenskog rada Jelke Radauš Ribarić su Kvarnerski otoci, Dubrovačko primorje, Hrvatsko zagorje, a toj se listi u kasnijim godinama službovanja mogu pribrojiti i Lika te posebice Slavonija i Baranja. Kao mlada muzejska djelatnica također sudjeluje i u pripremi pojedinih tema prvoga poslijeratnog muzejskog postava prof. Marijane Gušić, u okviru službe Matičnosti radi i na stalnim postavima muzeja u Dubrovniku i Zadru. I zatim, nakon dvadeset godina stjecanja muzejskog iskustva, 1965. godine Jelka Radauš Ribarić kandidira se za ravnateljicu (direktoricu) Etnografskog muzeja. Tu će funkciju obnašati sve do umirovljenja 1975. godine. Stupanjem na mjesto ravnateljice, susreće se, sada iz prve ruke, s nepovoljnim stanjem u kojem se Muzej nalazio zbog dotrajalosti zgrade, skučenosti prostora i neadekvatnih uvjeta za pohranu građe i rad muzejskog osoblja. Problem pronalaženja prikladnijega muzejskog prostora već je tada dulje vrijeme bio prisutan, no nedostatak novca nije dopuštao nikakva planiranja. Ubrzo se uvidjelo da je jedini, iako ne lako ostvariv, izlaz u adaptaciji po-

1 Dijelovi teksta preuzeti su iz članka Prof. Marijana Gušić i dr. Jelka Radauš Ribarić – ravnateljice Etnografskog muzeja u Zagrebu, objavljenog u časopisu *Informatica museologica* 32 (1-2), MDC, Zagreb 2001.

stojećeg prostora u staroj muzejskoj zgradi. Zahvaljujući idejnom projektu arhitekta Aleksandra Freudenreicha, Skupština grada Zagreba 1968. godine dodjeljuje Muzeju početna sredstva za adaptaciju zgrade. Građevinski radovi potrajat će tri godine, a realizacija novoga stalnog postava bila je završena u listopadu 1972. godine. Od samog početka adaptacije osobna angažiranost Jelke Radauš Ribarić, kao ravnateljice i stručnjaka etnologa – muzealca, na svim potrebnim poslovima bila je od neprocjenjive važnosti. Suradnja s arhitektom rezultirala je prenamjenom određenih prostora u zgradi. Na primjer, adaptacijom podrumskih i tavanskih prostora za potrebe depoa, spuštanjem stropova u izložbenim prostorima prvog kata, dogradnjom prostora za rad administrativnog i stručnog osoblja te za potrebe preparatorskih radionica. Paralelno s građevinskim poslovima trebalo je voditi brigu oko premještanja i čuvanja cjelokupnog muzejskog fundusa. A najvažnije od svega, trebalo je osmisliti novi muzejski postav i pripremiti materijal za izlaganje. U svim je poslovima ravnateljica imala aktivnu suradnju i pomoć cijelog kolektiva, koji je u vrijeme neposredno pred otvaranje povećan zapošljavanjem nekolicine mladih stručnjaka – etnologa i preparatora. Tako je i novi postav bio ekipni rad, ali prema idejnoj koncepciji i pod vodstvom Jelke Radauš Ribarić. U osmišljavanju zadatka svakako joj je pomoglo izvrsno poznavanje cjelokupnoga hrvatskog etnografskog materijala, a posebice tadašnjeg muzejskog fundusa.

Sadržaj postava raspoređen je u nekoliko cjelina: *Osnovne grane gospodarstva i narodnog rukotvorstva* (sabiraštvo, zemljoradnja, stočarstvo, pčelarstvo, tekstilno rukotvorstvo, košaraštvo i lončarstvo); *Narodne nošnje u Hrvatskoj* (raspoređene prema regionalnim cjelinama unutar prostora panonske, dinarske i jadranske zone) i izložba etnografske građe iz *Odjela izvaneuropskih kultura*. Likovnu realizaciju postava potpisuje akademski slikar Edo Kovačević, naravno, uz konzultaciju i suradnju autorice, dok je za oblikovanje antropoloških tipova muzejskih manekena zatražena pomoć akademskog kipara Vanje Radauša. U realizaciji postava korištene su novoizrađene vitrine velikih staklenih površina smještene u slobodnom prostoru i uz zidove dvorana te postamenti i panoi različitih veličina. Svaka izložbena cjelina popraćena je dodatnim informacijama nizom crteža, fotografija i legendi, a u svim detaljima nastojalo se pratiti dosege tadašnje muzeološke prakse. U razmještanju izlaganja predmeta prvi put je poštovana secesijska arhitektura unutrašnjosti zgrade, posebice ulaznog prostora i okrugle dvorane ispod muzejske kupole.

Nakon ponovnog otvaranja muzeja 1972. godine pojačana je aktivnost održavanja povremenih tematskih izložaba u adaptiranom prostoru drugog kata. Jelka Radauš Ribarić sudjelovala je u likovnoj realizaciji većine izložaba. No, spomenut ću samo njezine autorske izložbe: *Oblikovano drvo* (1973.), *Narodni život Istre* (1975.), *Narodni vezovi Hrvatske* (1975. – izložba je održana u Umjetničkom paviljonu na Zrinjevcu). Što se izložbene djelatnosti tiče, njezino je ime vezano i uz dva velika izložbena projekta – prvo kao koautorica jugoslavenskog dijela izložbe *Oblici narodnog života u Europi*, održane u Belgiji 1975. godine, a zatim kao idejna autorica i koordinatorica realizacije izložbe o tekstilnom rukotvorstvu *Čarolija niti*, održane 1988. godine u Zagrebu, uz 12. kongres Unije antropoloških i etnoloških znanosti.

Svoju izložbenu aktivnost Jelka Radauš Ribarić okrunit će 2003. godine, kada već kao umirovljenica, u prostoru Muzeja realizira izložbu *Klinasto ruho – nastajanje i postojanje na primjeru Istre*, u kojoj se valoriziraju stručne i znanstvene spoznaje o odijevanju u Istri s usporednim istraživanjem sličnih odjevnih predmeta u širem europskom prostoru. Ta je tema na neki način bila i nit vodilja njezina istraživačkog, stručnog i znanstvenog zanimanja od prvih dana muzejske djelatnosti, preko doktorske disertacije i knjige o istarskoj narodnoj nošnji do spomenute izložbe, kojom je ujedno i zaokružena njezina djelatnost vezana uz Etnografski muzej u Zagrebu.

* * *

I danas, 2015. godine, svi koji uđu u izložbene prostore Etnografskog muzeja u Zagrebu dočekat će stari “novi postav Jelke Radauš Ribarić iz 1972. godine”. No, i on uskoro odlazi u povijest. Pred današnjim vodstvom i stručnim djelatnicima Muzeja velik je zadatak (sličan onomu iz razdoblja 1968. – 1972.), da uz ostalo, prema novim spoznajama etnološke i muzeološke struke na temelju prikupljene muzejske građe, koncipiraju i realiziraju izložbenu djelatnost u okviru novoga stalnog postava. Želim im da u svoj rad unesu jednako toliko znanja, upornosti i srčanosti koliko je to Jelka Radauš Ribarić sa svojim suradnicima činila 60-ih godina prošlog stoljeća.

Što na kraju reći? VELIKA HVALA dr. Jelki Radauš Ribarić. Hvala u ime svih muzejskih djelatnika koji svojim radom ispisuju dio povijesti Etnografskog muzeja u Zagrebu, a posebice u ime nas "generacije iz 1972. godine" (danas već u mirovini), koji smo pod njezinim mentorstvom upoznavali i otkrivali čari etnografske građe i muzejske struke.

Uz zahvalu, bilo bi lijepo i danasve korisno da se ostvari ideja, koja je već neko vrijeme prisutna među etnologima, da se skupe i objave svi pisani radovi Jelke Radauš Ribarić, do sada razasuti u mnogim domaćim i stranim časopisima. Takav zbornik radova olakšao bi mogućnost detaljnije analize i valorizacije njezina doprinosa etnološkoj znanosti u cjelini.

Nerina Eckhel